

Lažni parovi i etimologija

Polazeći od opće definicije lažnih parova, u ovom se poglavlju raspravlja o tome je li za uspostavljanje semantičkih lažnih parova presudno zajedničko podrijetlo riječi. Često se smatra da riječi zajedničkoga etimona predstavljaju opasnost jer ih govornici dvaju jezika lako zamjenjuju, misleći da im je značenje istovjetno. S druge strane, riječi različitih etimona ne bi bile izložene toj opasnosti jer se drži da su značenjski daleke. No, ove druge mogu pripadati istom semantičkom polju. Osim toga, naša sklonost paretimologiji pomaže uspostavljanju veza čak između riječi kojima su značenja vrlo različita, a to je vidljivo kako u okviru istoga jezika (homonimi ili paronimi), tako i između dvaju ili više jezika. Na temelju toga zaključuje se da za uspostavljanje lažnih parova nije relevantno zajedničko podrijetlo. Za potkrjepu se navodi primjer interferencije lažnoga parnjaka »nevidljivoga« jezika – u etimološkom tumačenju suvremenoga rječnika.

1. Sličnost izraza kao osnovno svojstvo

1.1. Termin *faux amis*, kojemu je najčešći hrvatski ekvivalent *lažni parovi*, prvi su upotrijebili Kœessler i Derocquigny 1928. godine u knjizi *Les Faux Amis ou les trahisons du vocabulaire anglais*, za etimološki i izrazno podudarne riječi dvaju jezika koje imaju različita značenja (»ces mots qui se correspondent d'une langue à l'autre par

l'étymologie et par la forme, mais qui ayant évolué au sein de deux langues, et partant, de deux civilisations différentes, ont pris des sens différents», VINAY/DARBELNET 71).¹ Premda se taj naziv ispočetka odnosio na semantički sasvim različite parove riječi, Vinay i Darbelnet (*ib.*) primjećuju da su znatno brojniji djelomični lažni parovi (*faux amis partiels*).² Takvi su parovi još »opasniji«, jer smo skloni na temelju djelomične podudarnosti zaključiti da je riječ o identičnosti.

1.2. No, osim semantičke divergencije formalno homolognih riječi dvaju ili više jezika, kojima je izraz predvidljiv na temelju poznavanja fonološke korespondencije leksema istoga podrijetla (posebice kad je riječ o romanskim jezicima) i formalne korespondencije gramatičkih i tvorbenih morfema, odnos »lažnoga prijateljstva« može proizlaziti i iz činjenice da izraz tih riječi nije posve homologan u različitim jezicima. Budući da im izraz nije potpuno predvidljiv, postoji opasnost da primjerice kad prevodimo neku hrvatsku riječ na talijanski, njezinom »talijanizacijom« stvorimo nepostojeći oblik. Navodimo primjere za nekoliko jezika: njem. *Reservat*, hrv. *rezervat* – tal. **riservato* (ispravno je *riserva*); fr. *syndicat*, njem. *Syndikat*, hrv. *sindikar* – tal. **sindicato* (ispravno je *sindacato*); njem. *Rekonvaleszent*, hrv. *rekonvalescent* – engl. **reconvalescent*, tal. **reconvalescente* (ispravno je engl. *convalescent*, tal. *convalescente*). Moguće je i da se u drugomu jeziku rabi riječ izvedena od potpuno različita leksema: npr. *rezervirati* – tal. **riservare* (ispravno je *prenotare*). Osim toga, katkad se razlika može ticati i sadržaja gramatičkoga morfema: npr. drugi gramatički rod (hrv. *ova panorama* f. – tal. *il panorama* m.) ili broj (hrv. *zimski olimpijadi* f. sg. – tal. *le olimpiadi invernali* f. pl.). Zbog toga lažni parovi u širem smislu

¹ Navodimo uobičajene nazive u više jezika: fr. *faux amis, pièges du vocabulaire, mots-pièges, mots perfides, trahisons du vocabulaire*; tal. *falsi amici, parole trappola, trappole* ili *tranelli di una lingua, falsi affini, false analogie e ambigue affinità*; šp. *falsos gemelos, falsos amigos, falsos afines*; engl. *false friends, false pairs, false cognates, deceptive cognates, trap words, interference traps*; njem. *falsche Freunde, trügerische Verwandten, täuschend ähnliche Zwillinge*; mađ. *hamis barátok*; ruski *ложные друзья*; hrv. *lažni parovi, lažni prijatelji, nepravni prijatelji, lažna braća, lažne srodnice, nepravne srodnice*. Prenosimo iz TAFRA, 233 još nekoliko naziva: *tautonomi, heterosemija, leksičke zamke, aproksimati*. Potpuni lažni parovi svojevrsni su *interlingvalni homonimi* (BRDAR/BRDAR SZABÓ 340); govori se o *međujezičnoj homonimiji* i *pseudoanalogonimiji* (usp. OLUJIĆ/BOŠNJAK BOTICA 306). Pojavljuju se i novi metaforični nazivi, npr. u talijanskom naslovu *Gli sgambetti dell'inglese* (HOFMANN CORTESI).

² Engl. *partial cognates*, za razliku od *false cognates*, PIERINI 149.

obuhvaćaju i riječi koje nisu *mots perfides* po tome što im značenje nije sasvim podudarno, nego se teškoća krije u njihovoj manjoj ili većoj fonološkoj ili gramatičkoj nepredvidljivosti.³ IVIR₃ (str. 117) govori o *izmišljenim parovima* (engl. *learner invented pairs*, IVIR₂ 123),⁴ koji su – samim time što su izmišljeni – također *lažni*. Najčešće su to latinizmi i grecizmi za koje pogrešno mislimo da postoje u svim europskim jezicima.⁵ Držimo da se na temelju sufikslnih i prefikslnih korespondencija izraz riječi može lako prilagoditi drugomu jeziku pa tako katkad stvaramo i neispravne oblike.

2. Zajedničko podrijetlo?

2.1. Suština je lažnih parova da im je izraz vrlo sličan. Semantički lažni parovi mogu ujedno predstavljati teškoću i zbog nepredvidljivih izraznih i gramatičkih nepodudarnosti. Proučavajući francusko-engleske leksičke odnose, Kœessler i Derocquigny isticali su zajedničko podrijetlo lažnih parova jer su doista takvi slučajevi vrlo brojni. Naime, 60% engleskoga vokabulara potječe iz romanskih jezika ili (kad je riječ o tzv. anglolatinizmima) iz latinskoga. Za etimološke lažne parove Krsto SPALATIN rabi naziv *neprave srodnice*, prema engleskome *deceptive cognates*.

³ Usp. IVIR₁ 156-158; MULJAČIĆ₃ 299; JERNEJ, 11-13; GAUGER 82-83; SPALATIN 9. Usp. pogl. *O ulozu njemačkoga...*, §§ 2. i 3. O različitim gramatičkim rodovima istih galicizama i anglizama v. pogl. *Supostavni pristup prilagodbi roda francuskih imenica...* i *Supostavni pristup prilagodbi roda engleskih imenica...* GAUGER (str. 81) zapaža da se lažnim parovima u određenom smislu mogu smatrati i riječi koje predstavljaju teškoću jer im se sva značenja ne podudaraju, premda im izraz nije sličan: »Falsche Freundschaft liegt in gewissem Sinn auch vor, wenn materielle Ähnlichkeit gar keine Rolle spielt«.

⁴ U klasifikaciji navodnih romanizama odnosno pseudoromanizama Muljačić najprije iznosi slučaj kad »nulla di simile esiste nelle lingue romanze« (MULJAČIĆ₂ 45; MULJAČIĆ₃ 299). Fonomorfološki nepotpuno predvidljive riječi, kao i one koje se odlikuju gramatičkim razlikama, zapravo su *quasi-amici* (MULJAČIĆ₃ 249).

⁵ IVIR₁ (str. 157) govori o riječima iz europskih jezika kojih nema u engleskom. MIGLIORINI₂ ističe polisemiju latinizama u europskom vokabularu. Naime, »il n'est pas rare que l'une ou l'autre des langues occidentales choisisse un chemin différent des autres« (id. 78).

2.2. No, činjenica je da osim sličnozvučnica istoga podrijetla kojima se značenje mijenja u pojedinom jeziku nezavisno, u njegovu organskom razvoju, ili se pak mijenja kad riječ prelazi iz jednoga jezika u drugi (prigodom jezičnoga posuđivanja),⁶ postoje i lažni parovi homofonih riječi različita podrijetla (slučajni homofoni).⁷ Naime, za funkcioniranje jezika nije relevantno je li istozvučnicama ili bliskozvučnicama različitih jezika etimologija zajednička ili nije. Poznate su anegdote o francuskim turistima koji za vrijeme rasprodaja čitaju na engleskim trgovinama 'Prljavo! Prljavo!' (engl. *Sale! Sale!*) ili o Bugarima koji kad čuju češkoga televizijskog spikera kako im se obraća »Vážený diváci« 'poštovani gledatelji' – razumiju 'važni divljaci' (PASCOE 4).

2.3. Hrvatska riječ *fuga* ('spoj između elemenata konstrukcije, kamenova ili pločica'), koja je germanizam s obzirom na neposrednu i daleku etimologiju (< njem. *Fuge* < srvnj. *vuoge*), lažni je parnjak internacionalnoga muzičkog termina (tal. *fuga* < lat. *fuga* 'bijeg') koji imamo i u hrvatskom, a etimologija im je različita. Portugalski *prato* 'tanjur' nastao je rotacizmom od latinske osnove *plattu* (srlat. *plattum* 'locus planus', DU CANGE s. v.), koja se u talijanskom reflektira kao *piatto* 'id.' (s tipičnim prijelazom *pl* > *pj*). U talijanskom *prato* znači 'livada'. Naziv za vjetrove pasate (njem. *Passat* > hrv. *pasat*) u njemački je ušao iz nizozemskoga⁸ i nema nikakve veze s talijanskim *passato* 'prošlost'. Odgovarajući talijanski naziv za pasate jest *alisei*, posuđenica iz francuskoga. Talijanski anglizam *killer* 'plaćeni ubojica' (< engl. *killer*) homofon je hrvatskom germanizmu *kiler* 'hladnjak automobila' (< njem. *Kühler*), koji se na talijanski prevodi kao *radiatore della macchina*. I njemačka riječ *Regal* (> hrv. *regal*)⁹ ima sasvim različitu etimologiju od talijanske *regalo* 'dar'. Hrvatski hungarizam *karika*¹⁰

⁶ Usp. BOCH III. O lažnim parovima i teoriji jezičnih dodira usp. BRDAR.

⁷ Tal. *omofoni casuali* (BONINO 175-176). WANDRUSZKA (str. 53) spominje »viele zufällige Gleichklänge zwischen den Sprachen«, a i MIGLIORINI₂ (str. 84) kaže da ima lažnih parova »dus à des ressemblances fortuites«.

⁸ Za etimologiju riječi *pasat* usp. ovdje pogl. *O ulozu njemačkoga...*, § 4.3.

⁹ Etimologija njemačke riječi *Regal* nije sasvim razjašnjena. Prema DUDEN₂ (str. 580) možda preko nizozemskoga *rijol* 'Rinne, Furche' iz francuskoga *rigole* 'id.' (srlat. *rigulus*, od *riga* 'Graben, Reihe'). KLUGE₂ (str. 751) samo konstatira: »Die Herkunft ist nicht geklärt«.

¹⁰ Mađ. *karika* 'der Ring' (UNGARISCH-DEUTSCH 611).

slučajni je homofon talijanske imenice *carica* ('služba; čast; nabo; juriš'), deverbala izvedena od *caricare* 'tovariti'.¹¹

2.4. Naš germanizam *bista* (< njem. *Büste* f.) izrazom je bliži talijanskoj imenici *busta* 'omotnica', nego svom semantičkom ekvivalentu, tal. *busto* m. 'poprsje'. Talijanska riječ *busta* jest galicizam: < stfr. *boiste* (fr. *boîte*), od kasnolatinskoga *buxida* 'kutija od zelenike'. U etimološkoj je vezi s tal. *bosso* 'šimšir, zelenika' i engleskim *box*, a latinska riječ *buxu(m)* (> tal. *bosso*) nastavlja grčku *πύξος* 'id'.¹² Podrijetlo riječi *bista* (tal. *busto*, fr. *buste*, njem. *Büste*, engl. *bust*) nije sasvim razjašnjeno (KLUGE₂ 163), a pretpostavlja se da potječe od lat. *bustu(m)* 'mjesto na kojemu su se spaljivali leševi', od latinskoga participa perfekta glagola **burare* (< lat. *amburare* 'spržiti, spaliti'). Po tome tumačenju, latinska je riječ doživjela semantičke promjene, te je od značenja 'mjesto spaljivanja leševa' dobila značenje 'grob', zatim 'poprsje pokojnika koje se stavljalo na grob', te napokon 'poprsje' (DELI₂ 264).

2.5. Riječi koje su lažni parovi različite etimologije opasne su posebice kad pripadaju istom semantičkom polju. U tome slučaju mogu se pojaviti u istom kontekstu pa ih je lako zamijeniti. Primjerice, takve su njemačka riječ *kalt* 'hladan' (germanskoga podrijetla, kao i engl. *cold*, šved. *kall*), i talijanska riječ *caldo* 'vruć', koja potječe od klasičnolatinskoga *calidu(m)* (kao i fr. *chaud*, španj. *caliente*).¹³ Govoreći o »Falsche-Freunde-Spiel«, LEGROS (str. 90) ističe upravo da »*caldo* bedeutet das Gegenteil von 'kalt', nämlich 'warm'«.

¹¹ Tal. *caricare* nije semantički ekvivalent našega *karikirati* (< njem. *karikieren*), premda njemački *karikieren* predstavlja prilagodbu spomenutoga talijanskoga glagola (njem. *karikieren* < tal. *caricare*, WAHRIG₃ 716). Odgovarajući talijanski glagol jest *caricaturare*. Njem. *karikieren* (i hrv. *karikirati*) fonomorfološki je lažni par (a semantički pravi par) talijanskoga *caricaturare*.

¹² Usp. ZINGARELLI₅ 250, 271; MERRIAM-WEBSTER 147.

¹³ Na slavinama za vodu na kojima topla i hladna voda nisu bile označene crvenom i plavom bojom, nego početnim slovom naziva za 'toplo' i 'hladno', slovo *C* na engleskom je govornom području značilo 'hladno' (engl. *cold*), a npr. Talijani su očekivali da će iz tako označene slavine poteći topla voda (tal. *caldo* 'toplo'), i obratno.

2.6. Mnogi dovode u vezu hrvatski *cimer*₁ 'osoba s kojom se dijeli podstanarska soba ili soba u domu' i *cimer*₂ 'natpis ili zaštitni znak na ulazu u gostionicu ili trgovinu'. No, prva je riječ regionalni germanizam, nastao elipsom od njemačkoga *Zimmerfreund* (DRAGIČEVIĆ III), odnosno od prilagođenice *cimerkolega* (KLAJČ 225-226), dok je druga preuzeta iz mađarskoga (mađ. *címer* 'grb'),¹⁴ a potječe od srednjonjemačkoga *zimier* 'nakit na šljemu', koji nastavlja talijanski *cimiere* 'id.' (SPALATIN 734).¹⁵

2.7. Dok su Milan i Sünkel u svoju knjigu *Falsche Freunde auf der Lauer* uvrštavali, kako pišu u predgovoru, riječi istoga podrijetla koje su slična oblika, a različita značenja (što je i izvorni stav Køesslera i Derocquignya), autori španjolskoga *Falsos amigos al acecho* navode poznati lažni par različite etimologije jer se ne može zaniijekati da više puta zbunjuje: španjolski arabizam *aceite* 'ulje'¹⁶ – talijanski *aceto* 'ocat' (< lat. *acetum* 'id.'), a uvrstili su u rječnik i neetimološki lažni par španj. *burro* 'magarac' – tal. *burro* 'maslac' (SAÑÉ/SCHEPISI 2, 17).

2.8. Za razliku od spomenutoga španjolsko-talijanskoga rječnika, Milan i Sünkel ističu da neće navoditi parove riječi poput njem. *alt* – tal. *alto*, njem. *kalt* – tal. *caldo* jer nisu istoga podrijetla. No, očito je da se ograničavaju na zajednički latinski etimon kao polaznu točku. Po njima, riječi koje ne uvrštavaju u rječnik »pur avendo forma simile e significato diverso, non hanno la stessa origine« (MILAN/SÜNKEL VII), ali prve navedene, *alt* i *alto* – imaju zajedničku daleku etimologiju.

¹⁴ Usp. mađ. *címer* 'Wappen' (PALICH 136; *UNGARISCH-DEUTSCH* 170). Belostenec u svom latinsko-hrvatskom rječniku bilježi hrv. *czimer* kao ekvivalent latinskoga *insigne/insignia/insignium* (BELOSENEC, 696).

¹⁵ Tal. *cimiero* (rjeđe *cimiere*) jest galicizam (< fr. *cimier*, izv. od *cime* 'vrh'), usp. *DELI*₂ 339. SKOK (I, 266) i FRANOLIĆ (str. 33) navode da smo *cimer*, preuzeli iz mađarskoga, za razliku od rječnika ANIĆ/GOLDSTEIN (str. 228) i HER (str. 177), koji bilježe da je predložak hrvatske riječi njemački galicizam *Zimier*.

¹⁶ Španjolski i portugalski jedini su zapadnoromanski jezici u kojima postoji ovaj arabizam (COROMINAS s. v.). Španj. *aceite* 'maslinovo ulje; ostale vrste ulja', dok port. *azeite* znači samo 'maslinovo ulje', kao u arapskom (< ar. *az-zait* 'id.'). šp. *aceituna* i port. *azeitona* 'plod masline' (< ar. *az-zaitúnâ* 'plod masline; stablo masline', *DICIONÁRIO* 189). Drugi romanski jezici nastavljaju latinski *oleum*, *oliva* (< gr. *ἐλαίον*). Balkanski je turcizam arapskoga podrijetla u srpskom jeziku *zejtin* 'ulje'. Turski *zeytin* stvoren je prema arapskom pluralu (od arapskoga *zâit*, pridjev *zâitûn*, *zâituna* 'maslina') (Skok III, 648). Usp. u suvr. tursko-njem. rječniku *zeytin* 'Olive', *zeytuni* 'olivgrün' *zeytinağı* 'Olivenöl' (*TÜRKISCH* 262).

Naime, premda je točno da njemački pridjev *alt* 'star' nije proistekao iz latinskoga *altus* 'visok', potječe od istoga etimona kao latinski *altus*, odnosno talijanski *alto* 'visok'. Germanska i latinska riječ sadrže isti indoeuropski etimon *al'rasti; učiniti da nešto raste, hraniti'. Latinski *altus* zapravo je particip prošli glagola *alere* 'hraniti', a *altus* je značilo 'odrastao' (DIVKOVIĆ 73, 75). I muzički termin *alt* značio je najprije 'visoki muški glas', da bi došlo do promjene u 'duboki ženski glas', koji je mogao pjevati iste dionice (DUDEN₂ 30). Osim toga, Milan i Sünkel navode kao posebne natuknice ne samo njem. *Büste* / tal. *busto*, koje su etimološki lažni par, nego uz njih nalazimo kao zasebnu natuknicu i tal. *busta* 'omot; omotnica (za pisma)', riječ različite etimologije,¹⁷ jer je očigledno da i ona dovodi do leksičkih interferencija između njemačkog i talijanskoga jezika.

2.9. Istozvučnice i sličnozvučnice različitih jezika treba smatrati lažnim parovima bez obzira na njihovu etimologiju jer predstavljaju jednaku opasnost zbog mogućega neispravnog povezivanja, odnosno semantičkog izjednačivanja. Valja dodati da katkad i »nevidljivo« sparivanje dovodi do pogreške. Primjerice, naslov Pirandellova romana *Il fu Mattia Pascal* jednom je prigodom u usmenom prijevodu postao *Ludi Mattia Pascal* zbog toga što je prevoditelj poistovjetio talijanski pridjev *fu* ('pokojni', tal. sin. *defunto*) s francuskom *fu* 'lud'.

2.10. Prije spomenuti hrvatski homonimi *cimer*₁ i *cimer*₂, kao i engleska posuđenica *kiler*₂ (< engl. *killer*), uz već navedeni germanizam *kiler*₁, pokazuju nam da su homonimi nekoga jezika zapravo neka vrst unutarjezičnih lažnih parova, te treba paziti da ih se ne poistovjeti.¹⁸ Lažni su parovi i homofone riječi različitih sinkronijskih jezičnih varijeteta (primjerice dijatopijskih i dijafazijskih),¹⁹ ali isto tako i riječi koje pripadaju različitim dijakronijskim varijetetima istoga jezika.

¹⁷ Usp. MILAN/SÜNKEL 33-34, gdje je navedena i etimologija tal. rječi *busta*, koju smo izložili u § 2.4.

¹⁸ Zanimljiv je slučaj njemačkih homonima *kosten*₁ 'kušati' i *kosten*₂ 'stajati, koštati', različite etimologije (usp. LEGROS 91).

¹⁹ O lažnim parovima između standardnog jezika i dijalekata usp. pogl. *Hrvatsko-talijanski lažni parovi...*, § 1.3.

3. Paretimološko povezivanje

3.1. Neosporno je da posjedujemo sklonost paretimologiziranju pa, nastojeći povećati jezičnu motivaciju, povezujemo i riječi različitih etimona, kako u istom, tako i u različitim jezicima. Na djelu je pučka etimologija kojom se, kad je riječ o istom jeziku, homonimija interpretira kao polisemija. Takav je slučaj ihtionima *štuka*, kojemu je homonim naziv za tip ratnog aviona (< njem. *Stuka* m., skraćeno od *Sturzkampfflugzeug*). Ullmann ističe ulogu »etimološkog instinkta« (*instinct étymologique*), zapravo sklonosti paretimologiziranju, koja potiče govornike da povežu riječi različitih etimona, pa je većini pripadnika jezične zajednice katkad teško opredijeliti se je li riječ o homonimiji ili o polisemiji.²⁰

3.2. Znamo da to nije uvijek lako ni leksikografima. Primjerice, u hrvatskom germanizam *pepita* označava uzorak tkanine, a istozvučni hispanizam naziv je za zrnce zlata. U rječniku ANIĆ/GOLDSTEIN (str. 978) postoji samo jedna natuknica *pepita*, uz koju su napisana oba navedena značenja. Isto možemo kazati i za već spomenuti germanizam *cimer*₁ i hungarizam *cimer*₂, koje bi po uvriježenoj praksi trebalo pisati u dvije natuknice (v. § 2.6.).

3.3. Tako se postupa posebice kad razlika u značenju istozvučnica i sličnozvučnica nije prevelika, pa se one mogu shvatiti kao ista riječ, odnosno lako ih je poistovjetiti. Kao primjer možemo navesti posuđenicu *ćošak*, koja nastavlja dvije različite turske riječi. Označava istaknuti nadneseni dio kuće izgrađene u orijentalnom stilu, a ima uz to i značenje 'ugao, kut'. Naime, u ovom balkanskom turcizmu pomiješale su se dvije različite turske riječi perzijskoga podrijetla: perz. *gōšā* > tur. *köşe* 'Winkel, Ecke' i perz. *kūšk* 'Palast, Villa, Schloss' > tur. *küşk* 'visoka veranda, ladjak u bašti' (SKOK I, 361).²¹ Posuđenica *ćošak*

---

²⁰ Usp. ULLMANN₁ 202; ULLMANN₂ 262.

²¹ U suvremenom turskom rječniku: *köşe* 'Winkel'; *küşk* '(größere) Villa; Aussichtsturmchen' (*TÜRKISCH* 140). Tursku riječ *köşe* 'ugao, kut' u našim govorima izravno nastavlja posuđenica *ćošē* n., *ćoša* f. (*HER* 208), a za splitski je zabilježeno *ćoš* m. (*MATOKOVIĆ* 199) i *ćoš* m./*ćoša* ž. (*PETRIĆ* 50). Oblik *ćoša* shvaća se kao da je

objedinjuje značenja dvaju turskih leksema pa joj u standardnom turskom odgovaraju *köşe* i *köşk* (BROWNE 316, 318). Do spomenute je polisemije došlo paretimološkom reinterpetacijom homonima *ćošak*₁ (< tur. *köşk*) i *ćošak*₂ (< hrv. *ćoš*e < tur. *köşe*), odnosno poistovjećanjem dviju sličnih riječi.²² Zbog toga je turcizam *ćošak* djelomičan lažni par turske riječi *köşk*.

3.4. Do poistovjećivanja istozvučnica ili bliskozvučnica vrlo često dolazi prilikom jezičnoga posuđivanja, kad se leksička posudba interpretira kao semantički kalk jer je strana riječ izrazom slična ili istovjetna domaćoj riječi. Francuska riječ *dôme* 'kupola', grčkoga etimona,²³ u izvedenom značenju služi kao naziv za dio kotla u obliku kupole u kojemu se skuplja para (potpun izraz je *dôme de prise de vapeur*). Taj je stručni naziv preuzet u talijanski, gdje glasi *duomo*, a istozvučnica je riječi latinskog etimona koja znači 'katedrala' (*duomo*₁).²⁴ Po uvriježenom leksikografskom postupku trebalo bi ga pisati u zasebnoj natuknici. No, galicizam *duomo*₂ u svijesti govornika nije druga riječ, nego se shvaća kao ista riječ koja ima i navedeno tehničko značenje. Sasvim je prihvatljiva mogućnost da u talijanskom stručnom izrazu *duomo di vapore* nije preuzeta francuska riječ, nego da je postojećoj talijanskoj riječi *duomo* dodano izvedeno značenje francuske riječi grčkoga porijekla (pri čemu nije nevažno da i u francuskom postoji istozvučni talijanizam *dôme* 'katedrala').

Naime, izvjesno je da semantičkom posuđivanju pogoduje sličnost izraza riječi jezika davatelja i jezika primatelja. Ishod je isti, bilo da je posrijedi homonimija protumačena kao polisemija, bilo da je posrijedi semantički kalk, kojim se povećava broj značenja riječi. Analogno

u tvorbenoj vezi s *ćošak*, npr. u rječniku trogirskoga čakavskog govora: »*ćōša*, -e ž. – kut (od *ćošak*)« (GEIĆ/SLADE ŠILOVIĆ 50), a u Anićevu rječniku navodi se da *ćoš*e znači 'mali ćošak' (ANIĆ₄ 182). Usp. LJUBIČIĆ₁₃ §§ 5.3.1., 5.3.2., 7.3.1.

²² Kao dokaz težnje za jezičnom motivacijom može nam poslužiti upravo navedeno tumačenje po kojemu je *ćoš*e regionalizam sa značenjem 'mali ćošak' (ANIĆ₄ 182), što znači da se osjeća kao da je ta riječ umanjena od *ćošak*.

²³ U francuski je ova riječ ušla iz provansalskoga, gdje je grecizam. Grčki *δῶμα* ('kuća', 'ravan krov') došlo je u južnu Galiju s grčkim doseljenicima, a zatim je dobilo značenje 'zaobljeni krov', odakle 'kupola' (BLOCH/WARTBURG 201). Usp. i DUBOIS/MITTERAND/DAUZAT 231.

²⁴ Za etimologiju obiju riječi i njihovu nerijetku paretimološku reinterpetaciju usp. LJUBIČIĆ₃ 161-162.

situaciji u talijanskom, francuski izraz *dôme de prise de vapeur* na njemački se prevodi složenicom *Dampfdom*.

3.4.1. Kad razmišljamo o etimološkim slojevima lažnih parova, zanimljivo je da je spomenuti termin preveden na hrvatski kao *parni dom* (sin. *skupljač pare, parna kupola*). Tako je naša riječ *dom* (istoga etimona kao talijanska, francuska i njemačka riječ za katedralu) dobila novu primjenu. Osim izraza *parni dom* u istome značenju rabi se i samo *dom*. U Enciklopediji Leksikografskoga zavoda: »u strojarstvu, dio parnog prostora na najvišem mjestu kotla« (*ELZ II*, 363). Hrvatska riječ *dom* u značenju najbližem indoeuropskom etimonu poistovjećuje se u spomenutom stručnom nazivu s francuskim *dôme*, njemačkim *Dom* ili talijanskim *duomo*. Tumačenje termina iz strojarstva iz Enciklopedije Leksikografskoga zavoda navodi se nakon značenja 'kuća, ognjište...' i 'članovi obitelji koji žive zajedno' (*ib.*). Na taj način lažni par (tj. hrv. *dom* u odnosu na riječ istoga etimona u talijanskom, francuskom, njemačkom, gdje znači 'katedrala') postao je djelomični par, jer je hrvatska riječ preuzela novo značenje iz strojarstva (vjerojatno iz njemačkoga).²⁵

Paretimološka reinterpretacija homonima prilikom jezične posudbe spomenute riječi, kao i semantičko približavanje riječi upozorava nas na snažnu leksičku konvergenciju europskih jezika.

4. Lažni parnjak »nevidljivoga« jezika u etimološkom tumačenju

Kao što smo skloni paretimološki dovoditi u vezu istozvučnice ili sličnozvučnice u istome jeziku, tako povezujemo i izrazno podudarne ili slične riječi različitih jezika. Za potvrdu može nam poslužiti primjer interferencije lažnoga parnjaka »nevidljivoga« jezika - u etimološkom tumačenju suvremenoga rječnika (*WAHRIG₃*).

---

²⁵ Usp. pogl. *Nekoliko hrvatsko-talijanskih lažnih parova u restriktivnim kolokacijama*, § 4.

Riječ je o sportskom nazivu *lacrosse*, koji je potekao iz Kanade, a označava igru loptom sličnu hokeju (usp. PETIOT s. v.). Iz američkog engleskoga proširio se u ostale jezike te postoji i u hrvatskom (*lacrosse*, ANIĆ/GOLDSTEIN 760). Engleska riječ *lacrosse* nastala je od kanadskoga francuskog *la crosse* 'štap, palica' aglutinacijom člana ženskoga roda *la* i imenice *crosse*. Autor etimološkoga tumačenja njemačkoga anglizma *Lacrosse* u spomenutom rječniku pobrkao je francusku riječ *crosse*, sadržanu u ovoj riječi, s engleskim *cross* 'križ'. Naveo je objašnjenje da fr. *crosse* znači 'križ', te da ime potječe odatle što palica za igru ima oblik križa (»nach dem kreuzförmigen Fangschlagholz«, WAHRIG₃ 795).²⁶

To nije značenje francuske, nego slične engleske riječi, a palica i nema takav oblik. Do pogreške je došlo zbog semantičkoga poistovjećenja izrazno vrlo sličnih riječi dvaju jezika, koje čine lažni par: fr. *crosse* i engl. *cross*.²⁷ Za razliku od spomenutoga Wahrigova rječnika, Dudenov *Das große Fremdwörterbuch* ispravno navodi etimologiju: »aus gleichbed. engl. lacrosse, zu fr. (la) crosse 'Kolben, Schläger'« (DUDEN₃ 789), kao i talijanski *DELI*₂ (str. 1357): fr. *la crosse* 'il bastone curvo'.

Ovaj primjer povezivanja francuske i engleske sličnozvučnice potvrđuje nam da i neetimološki lažni parovi predstavljaju opasnost od pogrešnoga sparivanja, te ujedno podsjeća da su moguće i interferencije lažnih parnjaka »nevidljivih« jezika.

5. Zaključak

Zaključujemo da za uspostavljanje lažnih parova nije relevantno zajedničko podrijetlo. Osim što riječi različitih etimona mogu

²⁶ Prenosimo čitavo objašnjenje značenja i etimologije iz ovoga rječnika: »kanad. Spiel zwischen zwei Mannschaften, bei dem ein Gummiball mit Schlägern, die mit einem Fangnetz versehen sind, ins gegner. Tor geschleudert wird [< frz. *la crosse* 'das Kreuz', nach dem kreuzförmigen Fangschlagholz]« (WAHRIG₃ 795).

²⁷ Francuska riječ *crosse* franačkoga je podrijetla (LAROUSSE₃ 285), a engleski *cross* potječe od latinskoga *crux* 'križ' (MERRIAM-WEBSTER 298).

pripadati istom semantičkom polju (njem. *kalt* - tal. *caldo*), vidjeli smo da naša sklonost paretimologiji pomaže uspostavljanju veza čak i među riječima kojima su značenja vrlo različita. To je vidljivo kako u okviru istoga jezika (homonimi ili paronimi), tako i između dvaju ili više jezika. Primjer interferencije lažnoga parnjaka »nevidljivoga« jezika, kojom smo objasnili pogrešku u etimološkom tumačenju riječi *lacrosse* u Wahrigovu rječnicu, potvrđuje nam da se opasnost od pogrešnog sparivanja krije i u neetimološkim lažnim parovima.